

Wolność w utilitaryzmie J.S. Milla. Definicja wolności w utilitaryzmie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959.
- John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959.

Wolność w utylityzmie J.S. Milla. Definicja wolności w utylityzmie

Wolność zrzeszania się i manifestowania swoich poglądów to jedne z zasad demokracji. Jak myślisz, dlaczego czasami mówi się, że demokracja to dwa wilki i owca głosujące, co będzie na obiad?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Zastanów się: dlaczego decyzje o tym, kto jest twoim nauczycielem lub z jakiego podręcznika korzystasz nie mogłyby należeć do ciebie? Właściwie dlaczego musisz się uczyć i chodzić do szkoły? Jakim prawem ktoś decyduje za ciebie, co masz robić?

Dla Johna Stuarta Milla były to zagadnienia fundamentalne. Mill stawiał i analizował pytania dotyczące ludzkiej wolności, rozważał, jaki wpływ powinna mieć władza na ludzkie życie, jaka jest relacja jednostki i społeczeństwa albo jakie są granice władzy społeczeństwa nad jednostką.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz pojęcie wolności według utylityzmu Milla.
- Przeanalizujesz różne sposoby rozumienia wolności.
- Przekonasz się, jakie paradoksy tworzy pojęcie wolności.

Przeczytaj

Czy wolność ma granice?

Czy człowiek może być wolny? To jedno z kluczowych pytań filozoficznych. Człowiek wolny to dla filozofów starożytnych przeciwstawienie niewolnika – a zatem osoba, która może sama decydować o swoim losie. Z kolei dla Milla pytanie to miało charakter polityczny – odnosiło się do tego, jak ma wyglądać ustrój, który najbardziej odpowiada ludzkiej naturze. Filozof pisał i działał w XIX wieku – w okresie, w którym tworzyły się podwaliny współczesnych państw. Była to epoka, w której rozwijała się demokracja i państwa coraz rzadziej były kierowane przez monarchów. Był jednym z głównych przedstawicieli empiryzmu, blisko związanym z tzw. radykałami filozoficznymi skupionymi wokół Jamesa Milla i Jeremy'ego Benthama. Wychowawcą i nauczycielem Milla był jego ojciec, który kształcąc syna niezwykle intensywnie od najmłodszych lat, chciał go uczynić filozofem. W 1823 Mill założył w Londynie Towarzystwo Utylitarystyczne, w latach 1823–1858 pracował w India House, a w 1865 r. został wybrany do Izby Gmin (występował m.in. na rzecz równouprawnienia kobiet). Zmarł 8 V 1873 w Awinionie. Mill jest jednym z głównych ideologów **liberalizmu** – teorii politycznej i społecznej, w której wolność jest nadrzędną kategorią. Liberalizm zakłada, że każda osoba powinna sama decydować o swoim losie.

Tyrania większości

Nikt nie powinien być zmuszany do niczego – zarówno przez władcę, jak i tyranię większości. Analizując to zjawisko, John Stuart Mill zwracał bowiem uwagę na pewien paradoks: demokracja rozumiana jako władza większości może obrócić się przeciwko jednostce. Istnieje zatem ryzyko, że większość – przy pomocy różnego rodzaju nacisku – ograniczy pozostałych obywateli. Niekontrolowana demokracja może ograniczyć wolność. Tak więc opinia publiczna, która zabrania myśleć i działać inaczej niż sama głosi, jest podobnie niebezpieczna jak **despotyczny** władca. Większość również może być tyranem, tak jak w znanym żarcie, który mówi o tym, że demokracja to ustrój, w którym dwa wilki i jedna owca głosują, co będzie na obiad. Wynik takiego głosowania zdaje się być przesądzony.

Mill pisze o tyranii większości następująco:

((John Stuart Mill

O wolności

Spółczeństwo może spełniać
i spełnia swoje własne zlecenia:
a jeśli wydaje zlecenia niesłuszne

zamiast słusznych lub dotyczące rzeczy, do których nie powinno się wtrącać, uprawia tyranie społeczną, straszniejszą od wielu rodzajów politycznego ucisku; albowiem chociaż nie grozi zazwyczaj tak surowymi karami, to pozostawia mniej sposobów ucieczki, wnika o wiele głębiej w szczegóły życia i ujarzmia samą duszę. Dlatego ochrona przed tyranią urzędnika nie wystarczy; potrzebna jest także ochrona przed tyranią panującej opinii i nastroju; przed skłonnością społeczeństwa do narzucania za pomocą innych środków niż kary prawne swoich idei i praktyk jako reguł postępowania tym, którzy się z nimi nie godzą; do krępowania rozwoju lub, jeśli można, zapobiegania powstawania jakichkolwiek **indywidualności** nie stosującej się do jego zwyczajów oraz do zmuszania wszystkich charakterów, aby się kształtowały na jego modłę.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959, s. 128.

Pojęcie „tyrania” pochodzi ze starożytnej Grecji, gdzie określano nim niczym nieograniczone rządy należące do jednej osoby. Zdjęcie przedstawia wazę, na której zilustrowano zabójstwo Hipparchosa – jednego z tyranów Aten.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zasada wolności

Nikt nie powinien być zmuszany do niczego – z wyjątkiem szczególnych warunków. Te wyjątkowe warunki, o których pisał Mill, można sprowadzić do jednej prostej zasady.

☞ **John Stuart Mill**

O wolności

Zasada ta brzmi, że jedynym celem usprawiedliwiającym ograniczenie przez ludzkość, indywidualnie lub zbiorowo, swobody działania jakiegokolwiek człowieka jest samoobrona, że jedynym celem, dla

osiągnięcia którego ma się prawo sprawować władzę nad członkiem cywilizowanej społeczności wbrew jego woli, jest zapobieżenie krzywdzie innych. Jego własne dobro, fizyczne lub moralne, nie jest wystarczającym usprawiedliwieniem.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959, s. 129.

Znajdujący się w Amsterdamie Narodowy Pomnik Niewolnictwa upamiętnia zniesienie niewolnictwa, które w Królestwie Niderlandów nastąpiło w 1863 rok.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Wolność nie jest zatem absolutna i nieograniczona. To, co ją ogranicza, to zasada niekrzywdzenia innych. Wynika to wprost z założeń [etyki użytecznej](#), która głosi, że należy postępować tak, by unikać krzywdzenia innych. To, co może ograniczać wolność moją, to jedynie wolność innych ludzi.

Troska o innych

Mill stwierdza ponadto, że:

☞ John Stuart Mill

O wolności

Każdy jest odpowiedzialny przed społeczeństwem jedynie za tę część swego postępowania, która dotyczy innych. W tej części, która dotyczy wyłącznie jego samego, jest absolutnie niezależny; ma suwerenną władzę nad sobą, nad swoim ciałem i umysłem.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959, s. 129.

Wynika z tego, że nie możemy nikomu zabronić uczynienia czegoś nierozsądnego, jeśli dotyczy to tylko i wyłącznie tej osoby. Na przykład, jeżeli ktoś prowadzi niezdrowy tryb życia albo ogląda naszym zdaniem złe filmy, to można go namawiać do zmiany postępowania, ale nie można go do tego zmusić. Troska o drugą osobę ma zatem swoje granice.

Słownik

despotyzm

(gr. *despotismós* – pan, władca) ustrój, w którym władza państwowa leży w rękach jednej osoby, która nie jest ograniczona żadnymi prawami

indywidualizm

zasada, wedle której dobro jednostki jest ważniejsze od dobra wspólnoty;
przeciwieństwem indywidualizmu jest kolektywizm

liberalizm

(łac. *liber* – wolny) doktryna polityczna, według której podstawą ustroju państwowego powinna być indywidualna wolność jednostki

utilitaryzm

(łac. *utilitas* – korzyść, pożytek) teoria etyczna powstała w końcu XVIII w., której główna zasada (zwana zasadą użyteczności) głosi, iż czyn jest dobry wtedy i tylko wtedy, gdy przyczynia się do stanowienia szczęścia powszechnego, rozumianego jako wzrost przyjemności i redukcja cierpień w świecie

Mapa myśli

Polecenie 1

Zastanów się, czym jest wolność. Do jakich aspektów życia człowieka się odnosi?

Zastanów się, w jakich wymiarach swojego życia możesz samodzielnie decydować: co zależy tylko i wyłącznie od ciebie, a gdzie decyzje są podejmowane przez kogoś innego.

Swoje spostrzeżenia zapisz w postaci krótkiej notatki.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Przyjrzyj się powyższej mapie myśli, która ilustruje, jakie rodzaje wolności wyróżniał John Stuart Mill. Do każdego z trzech rodzajów wolności podaj własne przykłady jej realizacji, które dostrzegasz w swoim życiu oraz w życiu publicznym.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Jak zasada wolności odnosi się do dzieci i niepełnoletniej młodzieży? Czy zdaniem Milla takie osoby powinny mieć prawo do swobodnego dysponowania swoim życiem? Zapoznaj się z poniższym cytatem z eseju *O Wolności*, a następnie przyporządkuj poszczególne argumenty za i przeciw przyznawaniu wolności dzieciom.

” John Stuart Mill

O wolności

Zbyteczną rzeczą jest może mówić, że ta doktryna może się stosować tylko do ludzi dojrzałych. (...) Ci, którzy potrzebują jeszcze opieki, muszą być chronieni przed swoimi własnymi czynami tak samo, jak przed zewnętrznym obrażeniem.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959, s. 129–130.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Mill argumentuje, że jedyną zasadą, która może ograniczyć wolność, jest zasada niewyrządzenia krzywdy innym. Spróbuj podać działania, w nawiązaniu do wspomnianych rodzajów wolności, które współcześnie łamią tę zasadę.

Ćwiczenie 6

Krytykując tyranię większości, Mill podaje trzy argumenty, że nie jest korzystnym uciszanie niepopularnych, sprzecznych opinią ogółu poglądów. W ten sposób bronił on absolutnej wolności prasy. Spróbuj, w ramach ćwiczenia, przedstawić kontrargumenty do każdego z poniższych twierdzeń.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj następujący fragment. Czy zgadzasz się z twierdzeniem myśliciela? Podaj znane ci przykłady z historii, by zilustrować swoją wypowiedź.

” John Stuart Mill

O wolności

Z tego samego powodu możemy pominąć te zacofane społeczeństwa, w których cały szczepek uważać można za niepełnoletni. Początkowe przeszkody, jakie napotyka na swej drodze spontaniczny postęp, są tak wielkie, że rzadko wybiera się środki do ich pokonania; a władca ożywiony duchem reformatorskim ma prawo używać wszelkich sposobów do osiągnięcia nieosiągalnego może na innej drodze celu. Despotyzm jest uprawnioną metodą rządzenia barbarzyńcami, byleby miał na celu polepszenie ich losu i usprawiedliwił swoje środki rzeczywistym osiągnięciem tego celu.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1959, s. 130.

Ćwiczenie 8

Dla Johna Stuarta Milla wolność stanowi nadrzędną wartość. Jedyne, co może ją ograniczyć – to wolność innych. Pamiętając o tej zasadzie, przyjrzyj się wymienionym poniżej kontrowersjom, a następnie zbuduj argumentację popierającą jedną lub drugą stronę.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Wolność w utylitaryzmie J.S. Milla. Definicja wolności w utylitaryzmie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

8. John Stuart Mill. Uczeń:

2) omawia dziedziny ludzkiej wolności: wolność przekonań, wolność postępowania, wolność zrzeszania;

3) wyjaśnia zasadę niekrzywdzenia innych;

4) posługuje się tą zasadą w moralnej ocenie przykładowych działań ludzkich;

5) analizuje fragment O wolności Johna Stuarta Milla (rozdz. I Rozważania wstępne).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje pojęcie wolności według utylitaryzmu Milla;
- dokonuje analizy różnych sposobów rozumienia wolności;
- omawia paradoksy, jakie tworzy pojęcie wolności.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda akwariów;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiałach;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Wolność w utilitarystyce J.S. Mill. Definicja wolności w utilitarystyce”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczenia nr 1 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda akwariów.** Nauczyciel prosi uczniów, by podzielili się na dwie grupy. Informuje, że będą uczestniczyć w dyskusji na temat: *Czy wolność ma granice?* Wyjaśnia, że ten typ dyskusji określany jest jako akwariów. Nauczyciel przedstawia zasady: pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat (jeśli uczniowie nie potrafią sami znaleźć argumentów, nauczyciel może na początku udzielić im podpowiedzi, zadając pytania). W tym samym czasie druga grupa

zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji. Jej zadaniem jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu debaty.

Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji.

Po zakończeniu debaty uczniowie mogą zamienić się rolami. Następnie nauczyciel prosi wybranych/chętnych uczniów o dokonanie oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów itp. kolegów z grupy dyskutującej.

- 2. Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium w sekcji „Mapa myśli”. Uczniowie odczytują polecenie: *Czym jest wolność? Do jakich aspektów życia człowieka się odnosi? Zastanów się, w jakich wymiarach swojego życia możesz samodzielnie decydować: co zależy tylko i wyłącznie od Ciebie, a gdzie decyzje są podejmowane przez kogoś innego. Swoje spostrzeżenia zapisz w postaci krótkiej notatki.* i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.
- 3. Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 2-4, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.
- 4.** Nauczyciel wyświetla uczestnikom zajęć ćwiczenia nr 5 i 6. Uczniowie tym razem pracują w grupach. Ustalają wspólne stanowisko i wskazują wybraną odpowiedź, używając telefonów lub komputerów. Nauczyciel kontroluje wyniki pracy uczniów i prosi wybrane osoby o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie nr 7. Wspólna praca całego zespołu klasowego.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- K. Aksiuto, *Szczęście i wolność: utylitarystyczny liberalizm Johna Stuarta Milla*, Warszawa 2016.
- M. Zgiep, *Wolność i demokracja: liberalizm delibaratywny J. S. Milla i J. Rawlsa*, [w:] *Liberalizm i teoria polityczna*, red. Ł. Dulęba, J. Wiśniewski, Poznań 2016, s. 25-47.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.